

Izraz „Sin Božji“ u svetlosti idioma iz Starog Zaveta

Reč „idiom“ predstavlja „ustaljeni, uhodani jezički obrt, ustaljeni spoj reči, fraza, izraz koji se ne može doslovno prevesti na drugi jezik.“¹ U tom smislu, kada ovde govorimo o „idionu“ ili „frazi“ mi možemo videti da sklop određenih reči može da ima sasvim drugo značenje ukoliko bi uzeli značenje svake reči pojedinačno. Na primer, izraz „zlatno doba“ ima jedno drugo značenje od doslovnog značenja reči „zlatno“ i reči „doba“. Taj izraz ili fraza ne označava da je nešto doslovno od zlata, nego u ovom slučaju da je to jedno doba određenog prosperiteta ili već bilo čega što karakteriše to doba u kontekstu u kome je upotrebljena ova fraza.

Imajući to u vidu, da li možemo da kažemo da izrazi kao što su „Sin Božji“ ili „jedinorođeni Sin“ ili „prvorođeni Sin“ kada se odnose na Hrista, se mogu prevesti doslovno ili su to biblijski idiomi koji imaju određeno značenje i koji se ne mogu doslovno shvatiti prevodom pojedinih reči u tim idiomima?

Na ovo pitanje jedino možemo da odgovorimo proučavanjem biblijskog teksta i pokušaja da na osnovu njega zaključimo značenje ovih izraza. Tu nam je značajan Stari Zavet pre svega s obzirom da Biblija u vreme Isusa Hrista je bila samo Stari Zavet. Međutim, i Novi zavet nastavlja sa istim stilom pisanja s obzirom da su je uglavnom pisali hrišćani jevrejskog porekla. Da li su onda ti izrazi samo idiomi koji se ne mogu doslovno prevesti, ili su to izrazi koje treba shvatiti doslovno u kojem slučaju bi oni označavali poreklo Isusa Hrista sa doslovnim značenjima reči „sin“, „jedinorođeni“ ili „prvorođeni“?

Prvo, treba reći da postoji drugi nazivi za Hrista koji su vrlo lako prepoznatljivi da se ne mogu shvatiti doslovno. Radi se o onome što je očito i ne predstavlja nikakav problem. Recimo, Hristos je za sebe rekao da je „vrata“, „čokot“, „put“ i tako dalje. Za te Hristove nazive mi kažemo da imaju stvarno značenje ali se ne shvataju doslovno nego imaju preneseno značenje, drugačije od onoga što ti izrazi doslovno znače. Da li je moguće onda da su izrazi „Sin Božji“ ili „jedinorođeni Sin“ ili „prvorođeni Sin“ izrazi i idiomi koji označavaju stvarnost u vezi Isusa Hrista ali imaju jedno drugo značenje od doslovnog prevoda tih reči?

Izraz „Sin Božji“

Izraz „sin“ u Starom zavetu pre svega, u najviše slučajeva, ima doslovno značenje nečijeg sina ili potomka. Ali, u mnogim slučajevima ta reč nema doslovno značenje nego može da označava nešto drugo. Ovde ćemo navesti neke primere:²

1. Pripadništvo određenoj profesiji

1. „Sinovi proroka“ (jevrejski bene'hannebiim, 1. Carevima 20:35, 2. Carevima 2:3) označava ljude koji su pripadali proročkoj grupi. Na primer, Amos tvrdi (Amos 7:14) da on nije bio prorok

¹ Rečnik sprskog jezika, Novi Sad: Matica srpska, 2011 str. 429.

² Većina ostatka ovog članka je prevod od S. Herbert Bess, „The Term „Son of God“ in the light of Old Testament idiom“, Grace Journal 6.2 (Spring 1965) 16-23

ili sin proroka što je značilo da nije bio član profesionalne grupe proroka, nego da ga je Bog pozvao da bude prorok iako mu je profesija bila nešto drugo

2. „Sinovi ulja“ (jevrejski bene hayyishar, Zaharija 4:14. Daničićev prevod kaže „masline“ međutim original je „sinovi ulja“). To označava one koji su pomazani uljem u ovom slučaju one koji su u redu sveštenika.

3. „Sin apotekarski“ (jevrejski ben-haraqqaahim, Nemija 3:8) označava člana apotekarske profesije.

4. „Sin zlatarev“ (jevrejski ben-tsorefee, Nemija 3:31) označava profesiju zlatara.

5. „Sinovi vratararski“ (Jezdra 2:42) jednostavno znači vratar, oni koji su čuvali vrata.

6. „Sinovi vojnički“ (2. Dnevnikova 25:13, Daničićev prevod kaže „vojnici“ međutim, u originalu je „sinovi vojnički, bene-ghedood) jednostavno označava vojnike.

U svim ovim gornjim slučajevima vidimo da idiom „sinovi...“ jednostavno označava profesiju i nema doslovno značenje potomka ili nasljednika kao u slučaju kada se govori o pravom sinu u smislu rođenja. Očito je da se u ovom slučajevima radi o idiomima a ne o doslovnom značenju. Čak i u našim prevodima vidimo da se nekada ni ne koristi originalan izraz nego se prevodi odmah na ono što to znači. Na primer, Daničić ne prevodi 2. Dnevnikova 25:13 kao „sinovi vojnički“, kako je u originalu, nego odmah prevodi sa onim što to znači „vojnici“.

2. Učestvovanje u određenom stanju ili uslovima

1. „Sinovi prognanih“ (jevrejski bene-haggolah, Jezdra 4:1, 6:19. Daničić prevodi „oni koji se vratiše iz ropstva“ dok je u originalu „sinovi prognanih“), su zapravo bili oni koji su bili u ropstvu pa su se sada vratili iz ropstva. Izraz je identičan sa prognanima.

2. „Sinovi stranih zemalja“ (jevrejski ben-nakar, 1. Mojsijeva 17:12,27; 2. Mojsijeva 12:43) su stranci. Ovaj jevrejski izraz u prevodu Daničića je preveden kao „stranac“ dok original doslovno kaže „sinovi stranih zemalja“.

3. „Sinovi zaloga“ (2. Carevima 14:14) su taoci, kako je i prevedeno u Daničićevom prevodu

4. „Sinovi nevolje“ (Priče 31:5) su nevoljnici kako je i prevedeno u Daničićevom prevodu

5. „Sinovi onih koji su prošli“ (jevrejski „bene halop“ Priče 31:8) su siročad. Daničić krivo prevodi ovo kao onih „namenjeni smrti“

6. „Sinovi smrti“ (1. Samuilova 20:31; Psalam 79:11) su oni koji su osuđeni na smrt ili jednostavno osuđenici na smrt.

2. Oni koji imaju određeni karakter:

1. „Sin vrednosti“ (ben-hayil, 1 Samuilova 14:52) jednostavno znači „junak“

2. „Sin mudroga“ (Isaija 19:11) označava mudrog čoveka

3. „Sinovi pobune“ (4. Mojsijeva 17:10) je pravilno prevedeno kod Daničića sa „nepokornima“

4. „Sin“ ili „sinovi pokvarenosti“ (Psalam 89:23; 2. Samuilova 3:34; 7:10) su pokvareni ili nevaljali ljudi

5. „Sinovi ubojstva“ (2. Carevima 6:32) označava ubojice. Daničić prevodi sa „krvnički sin“
6. „Sinovi ludosti“ (Jov 30:8) Daničić prevodi „ljudi nikakvi“ značenje je jednostavno „ludi“
7. „Sinovi bez imena“ (Jov 30:8) jednostavno označava ljude koji nemaju reputaciju
8. „Sinovi koji zaslužuju batine“ (4. Mojsijeva 25:2) su oni koji zaslužuju batine
9. „Sin“ ili „sinovi bezvrednosti“ (1. Samuilova 25:17; 4. Mojsijeva 13:13) su „bezvredni ljudi“ Daničić prevodi kao „zli ljudi“ i „nevaljali ljudi“
10. „Sinovi pobune“ (Jeremija 48:45) su oni koji prave bunu ili metež. Daničić prevodi „nemirnici“

3. Koji poseduju određenu prirodu

Izraz „sin čovečji“ koristi reč „sin“ koja pokazuje posedovanje određene prirode. 4. Mojsijeva 23:19 kaže: „Bog nije čovjek da laže, ni sin čovječki da se pokaje...” Ovaj tekst može da se parafrazira na sledeći način: „Bog nije kao čovek, koji često laže; niti On poseduje čovekovu prirodu, koji zbog svoje ograničenosti često mora da menja mišljenje.“ U Psalmu 8:4 reč „čovek“ i izraz „sin čovečji“ su stavljeni kao paralela jedno drugome što znači da se koriste kao sinonimi. Isto je i sa Psalmom 80:17 i Jov 16:21; 25:6; 35:8. Izraz „sin čovečji“ je korišten često u knjizi proroka Jezekilje gde se obraća proroku (Jezekilja 2:1,3; 3:1,3,4,10; 4:16 i tako dalje.) i znači „čoveče“ ili „smrtan čovek“. Izraz naglašava prirodu čoveka.

Svi gornji primeri različitih kategorija pokazuju da se koristi utvrđeni idiom u Starom Zavetu i da kada koristimo izraz „Sin Božji“ za Isusa Hrista, da to znači da je On onaj koji poseduje prirodu ili onaj koji poseduje Božje atribute ili Božje kvalitete. Kada taj izraz uporedimo sa korišćenjem u Starom Zavetu, izraz ne mora da označava Hristovo poreklo.

Neko može da da primedbu da Novi Zavet nije napisan jezikom Starog Zaveta, i da zbog toga gore navedeni primeri na mogu da se primene. Odgovor je da je očigledno da način razmišljanja i idiomi Starog Zaveta se nalaze u izobilju u Novom Zavetu bez obzira na različite jezike kojim su pisani. To je i slučaj sa idiomom o kome pišemo. Ovde su navedeni neki od primera iz Novog Zaveta gde se ne uzima doslovno reč „sin“ nego je to idiom.

Varnava (Dela 4:36) je tako nazvan a literalan prevod njegovog imena je „sin utehe“ On je tako nazvan zato što je bio osoba koja je tešila druge.

Izraz „sinovi gromovi“ je Isus primenio na Jakova i Jovana (Marko 3:17) što je označavalo nešto što je bilo očito u njihovom karakteru a ne da su rođeni od groma u soslownom smislu.

„Sin mira“ (Luka 10:6) se odnosi na osobu koja donosi mir.

„Sinovi Avramovi“ (Galaćanima 3:7) su oni koji kao on imaju veru.

„Sinovi protivljenja“ su oni koji imaju karakteristiku da se protive istini.

„Sin pogibli“ (Jovan 17:12; 2. Solunjanima 2:3) je onaj koji je izgubljen.

Očito je iz ovih primera da Novi Zavet koristi idiome na isti način kao i Stari Zavet, naročito kada to označava nečiju prirodu ili karakter. Mi ne grešimo kada tako tumačimo izraz „sin“ u frazi „Sin Božji“.

S obzirom da se ovde radio o Semitskom idiomu, mi možemo ovo shvatanje da proverimo da li je tačno tako što ćemo videti kako su Jevreji shvatili kada se taj izraz primenio na Hrista u vez njegovog učenja o Njegovom odnosu kao Sina Ocu. Oni su razumeli da kada je Isus rekao da je Bog njegov Otac, On je činio sebe jednak sa Bogom i oni su hteli da ga ubiju zbog toga (Jovan 5:18). Drugom prilikom kada je Isus govorio o odnosu Oca i Sina, oni su ga optužili za hulu i kamenovali bi ga jer sa takvom terminologijom Isus je sebe učinio Bogom (Jovan 10:28-26). Očito je da Isusovi neprijatelji nisu tako reagirali zato što ga nisu shvatili, nego baš zato što su ga savršeno dobro shvatili. Oni su znali da kada je Isus rekao da je bio Božji Sin, On je tvrdio da ima Božju prirodu i da je jednak sa Bogom. Na osnovu toga su i tražili njegovu smrt u suđenju pre raspeća (Jovan 19:7; Luka 22:70; Marko 14:61-64). Mi treba da shvatimo izraz „Sin Božji“ kada se odnosi na Isusa onako kako su ga shvatili ljudi njegovog vremena sa kojima je komunicirao.

Ako bi se izraz „Sin Božji“ kada se odnosi na Isusa uzeo u ovom smislu u kome smo opisali, ne doslovno, i ako taj izraz ne znači opis njegovog načina nastanka, njegov početak, onda moramo da objasnimo izvesne izraze koji mogu da ukazuju na suprotno tumačenje. To se odnosi na izraze „provorođeni“, „jedinorodni“ i „rođen“.

Izraz „Prvorodeni“

Izraz „prvorodeni“ se koristi za Hrista na pet mesta u Novom Zavetu (Rimljanima 8:29; Kološanima 1:15,18; Otkrivenje 1:5; Jevrejima 1:6). Većina teologa sa pravom shvata da ta reč se odnosi na položaj a ne na poreklo. On je prvi u svemu što je stvoreno, prvi među stanovnicima zemlje, prvi među vaskrslima, prvi među proslavljenima. Niko ne može da se uporedi sa njime.

To značenje reči može da se pokaže i kroz Stari Zavet. U uređenju u starom Izraelu, najstariji sin je imao privilegovan status. On je imao više odgovornosti nego drugi, i bio je nagrađen sa čašću i nasleđstvom u odnosu na mlađu braću koji su dobili svaki samo jedan deo dok je prvenac dobio dva dela nasleđstva. Ipak, povremeno, najstariji sin ne bi bio zaslužan toga kod svog oca i bio bi zamenjen sa mlađim bratom. Evo nekoliko primera:

Josif koji je zamenio Rubina (1. Mojsijeva 49:4 i 1. Dnevnikova 5:1,2)

Efraim kojij je zamenio Manasiju (1. Mojsijeva 48:13-20)

Jakov koji je zamenio Isava (1. Mojsijeva 27. glava)

Solomon koji je zamenio Adonija (1. Carevima 1:5-53)

U slučajevima koje smo gore videli, mlađi brat je postao prvenac, dobio je prvo mesto. Ovaj izraz nas neće zbuniti ako se sećamo da u Starom Zavetu nije uvek onaj koji se prvi rodio koji je postao prvorodeni. Ova reč je u tom smislu korištena i za Izrael. Iako se Izrael mnogo kasnije pojavio među nacijama starog Bliskog istoka, Bog je uzdigao tu novo nastalu naciju na najviši položaj. Zbog toga je On rekao: „Izrailj je sin moj, prvenac moj“ (2. Mojsijeva 4:22). Dakle, u svetlosti upotrebe reči „prvorodeni“ u Starom Zavetu, kada se naziv „prvorodeni“ koristi za Hrista, to znači da on sa pravom zaslužuje povlašćeni položaj u časti i nasleđstvu; taj se izraz ne odnosi na njegovo poreklo.

Izraz „jedinorodni“

Reč koja je prevedena sa „jedinorodni“ (grčki „monogenes“) se koristi devet puta u Novom Zavetu. Koristi se u slučaju sina jedne udovice (Luka 7:12), za Jairovu jedinu ćerku (Luka 8:42) i za jednog drugog jedinog sina (Luka 9:38). Pet puta se koristi u odnosu na Hrista (Jovan 1:14, 18; 3:16, 18; 1. Jovanova 4:9). I jedanput se koristi kada se odnosi na osobu iz Starog Zaveta (Jevrejima 11:17)

Grčki prevod Starog Zaveta, Septuaginta, isto koristi taj izraz devet puta, svaki put je preveden sa jevrejske reči „jahid“. Svaki put se koristi za jedino dete, sedam puta za jedno dete u običnom smislu. Ali dva puta se izraz koristi za Isaka Avramovog sina (1. Mojsijeva 22:2; 22:12) što je veoma značajno i poučno.

Isak je nazvan Avramov jedini sin („jahid“, „monogenes“) iako je Avram bio otac jednog drugog muškog deteta koji je još uvek bio živ. Ipak, drugi muški potomak, Ismailo, nikada nije imao status sina kao što ga je Isak imao.

U određeno vreme, Avram je hteo da ozakoni dete od robinje kao svoje dete i kao naslednika. Interesantna je njegova izjava da će njegova supruga Sara imati sina, kada je rekao Bogu „neka živ bude Ismailo pred tobom“ (1. Mojsijeva 17:18). Ali Bog nije bio naklon tome, i u određeno vreme, nakon što je Sara rodila Isaka, Ismailo je bio proteran iz doma. „otjeraj ovu robinju sa sinom njezinijem, jer sin ove robinje neće biti našljednik s mojim sinom, s Isakom“ (1. Mojsijeva 21:10 citirano u Galatima 4:30). Isak je ostao Avramov jedini sin u legalnom smislu. Iako je Avram imao još dece (1. Mojsijeva 25:1-4), on je imao samo jednog sina u jedinstvenom smislu, i njemu je dao celo nasledstvo (1. Mojsijeva 25:5,6). Isak je bio njegov jedinstveni sin, i kada Novi Zavet piše o Isaku (Jevrejima 11:17), on ga naziva „jedinorodni“ (monogenes).

Očito je iz ovoga što smo gore videli da izraz „jedinorođeni“ se odnosi na status. Tako je i korišten kada se odnosi na Hrista. On je imao status kao Jedini Božji sin. Ovaj izraz ne označava da je On imao početak a svedočanstvo Pisma nam u suprotnom pokazuje da je On Božji jedinstveni Sin, jedini takve vrste („mono“ znači jedini ili jedna, „genes“ znači vrsta).

Izraz „rođen“

Psalam 2:7, tekst koji se tradicionalno smatrao Mesijanskim, kaže: „... ti si sin moj, ja te sad rodih“ (Daničić prevodi „sada“ dok je original „danas“). Stih je citiram i primenjuje se na Hrista tri puta u Novom Zavetu (Dela 12:33, Jevrejima 1:5; 5:5) i tako uvodi reč „rođen“ u doktrinu o Hristu.

Glagol koji se prevodi sa „rođen“ se nalazi na mnogim mestima u Starom Zavetu u jednostavnoj (qal) i uzročnoj (hphil) konjugaciji u običnom smislu rođenja, kao što bi svako ko je upoznat sa sadržajem Starog Zaveta očekivao. Reč se pojavljuje dvadeset osam puta samo u petom poglavlju 1. Mojsijeve u tom običnom smislu. Onako kako se ovaj glagol citira u Psalmu 2:7 prema Masoretima, to je jednostavna (qal) konjugacija.

Ipak, nema razloga da se ovaj glagol ne uzme kao uzročna (hiphil) konjugacija jer se ništa u pisanju ne bi promenilo. Uzročni oblik je više prirodan jer u ovom kontekstu, funkcija tog glagola nije samo uzročna nego i deklarativna.

Ako se taj glagol iz Psalma 2:7 uzme kao deklarativan, (tj. hiphil) taj stih se može prevesti kao „... ti si moj sin; danas objavljujem tvoje sinovstvo“. Ako se ovaj glagol shvata kao deklarativan, onda to uklanja svako značenje na neki početak.

Bilo da je glagol preveden kao „rođen“ u Psalmu 2:7 ili kao hiphil ili kao neka druga gramatička forma, ta izjava mora da označava objavljivanje ili deklaraciju sinovstva. Ova tvrdnja je potvrđena argumentima iz Svetog Pisma:

(1) Argumenat paralelizma: Priroda jevrejske poezije da se izražava u paralelizmima. Paralelizam koji se nalazi u Psalmu 2:7 se zove sinoniman paralelizam. Pa tako, ideja koja je izražena u prvoj izjavi je ponovljena u drugoj izjavi sa drugačijim rečima. U Psalmu 2:7 izjava „ti si sin moj“ je upoređena sa „danas te rodih“ ili „danas objavljujem tvoje sinaštvo“, što predstavlja ponavljanje iste ideje kao što je „ti si sin moj“.

(2) Prisutnost izraza „danas“ (kod Daničića „sada“ a na jevrejskom „hayyom“). Dan se odnosi na dan kada je objavljen taj dekret, dekret koji objavljuje krunisanje cara (6. stih). Dan krunisanja cara sigurno nije dan kada se car rodio, nego dan kada se desila objava njegovog sinovstva!

(3) Činjenica da Novi Zavet citira ovaj stih kao predskazivanje vaskrsenja. Dela 13:33,34 citiraju ovaj stih o kome govorimo, „ja te danas rodih“ ne kao onoga koji ukazuje na utelovljenje, nego na vaskrsenje Hrista. S obzirom da je to tako, onda ta izjava mora da bude deklarativna jer vaskrsenje objavljuje ili svedoči svima da je Isus Hristos Sin Božji. Kao što piše u Rimljanima 1:3,4: „O sinu svojemu, koji je po tijelu rođen od sjemena Davidova, A posvjedočen silno za sina Božijega Duhom svetinje po vaskrseniju iz mrtvih, Isusu Hristu Gospodu našem.“

(4) Sadržaj sledećeg stiha, Psalm 2:8, nalaže takvu interpretaciju. Osmi stih se bavi pravom nasledstva sina, koji će imati narode kao njegovo nasledstvo i krajeve zemaljske ko državu. Gore smo videli da je formalna objava o sinaštvu preduslov za nasleđe. Sin Božji čije sinaštvo je bilo javno objavljeno kroz vaskrsenje, je uspostavljeni pravi naslednik naroda i sveta.

Peto poglavlje Otkrivenja opisuje viziju Sina koji prihvata nasledstvo koje mu je ponuđeno u Psalmu 2:8. Vidimo u viziji Jagnje zaklano (referenca na vaskrsenje) koji se pojavljuje i dobije knjigu zapečaćenu sa sedam pečata, dokument o nasleđu naroda i na taj način prihvata ulogu naslednika sveta. Kada ova vizija postane realnost, onda se može reći „posta carstvo svijeta Gospoda našega i Hrista njegova, i carovaće va vijek vijeka“ (Otkrivenje 11:15).

Gornji argumenti pokazuju da glagol koji je preveden sa „rođen“ u Psalmu 2.7 se ne odnosi na fizičko rođenje. Izrazi „prvorođeni“, „jedinorođeni“ i „rođen“ koji se koriste u Starom i Novom Zavetu kada se odnose na Isusa Hrista, nisu kontradikcija nego su u skladu sa onim što je gore opisano u vezi shvatanja reči „sin“ kada se primenjuje na Hrista. Izrazi „sin“, „prvorođen“, „jedinorođen“ i „rođen“ kao što je definirano u upotrebi u samoj Bibliji, svi naglašavaju da je Isus ne stvoren, ne rođen nego jednak sa Bogom Ocem i da ima istu večnost.